

تجربیات دانشجویان از پیامدهای شبکه‌های اجتماعی: یک مطالعه کیفی

معصومه افشاری^۱، مریم میرزایی^۲، مهدی کنگاوری^۳، مریم افشاری^۴

مقاله پژوهشی

چکیده

مقدمه: با توسعه اینترنت، پیدایش شبکه‌های اجتماعی مجازی هم آغاز گردید. این شبکه‌ها جزء جدایی‌ناپذیری از زندگی بسیاری از دانشجویان شده و بر همه جوانب زندگی آن‌ها تأثیر گذاشته‌اند. استفاده از این شبکه‌های اجتماعی مجازی سبک زندگی دانشجویان را دچار تغییرات نامطلوبی می‌کند. بنابراین، مطالعه حاضر با هدف تبیین تجربیات دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تویسرکان از پیامدهای شبکه‌های اجتماعی انجام شد.

روش: این مطالعه کیفی با رویکرد تحلیل محتوای قراردادی انجام گرفت. داده‌ها از طریق مصاحبه عمیق نیمه ساختار یافته با ۱۱ دانشجوی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تویسرکان مشغول به تحصیل، به روش نمونه‌گیری مبتنی بر هدف از هر دو جنس که روزانه بیشتر از چهار ساعت از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کردند، جمع‌آوری گردید. همه مصاحبه‌ها هم‌زمان ضبط و دست‌نویس شد و در پایان با استفاده از روش تحلیل محتوا مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. استحکام داده‌ها توسط مشارکت کنندگان و محققان تأیید شد.

یافته‌ها: تحلیل داده‌ها منجر به استخراج ۳ درون‌مایه اصلی «تغییر در روابط خانوادگی و اجتماعی، تغییر در وضعیت جسمی- روانی و تحصیلی افراد و جایگزینی شبکه‌های مجازی در زندگی» شد. این درون‌مایه‌ها به ترتیب با ۱۰ درون‌مایه فرعی «سرگرم شدن با شبکه‌های مجازی، تغییر در ارتباطات با خانواده و دوستان، ارتباط راحت با دیگران به علت گمنامی، ناآشنایی اطرافیان نزدیک با این شبکه‌ها، ارتباط گفتاری و رفت و آمد کمتر، داشتن استرس و اضطراب، افت وضعیت تحصیلی، ازدواج نکردن، سهولت ارتباط و هزینه‌های کمتر نسبت به سایر ارتباطات» در دانشجویان مشخص گردید.

نتیجه‌گیری: نتایج مطالعه حاضر نیاز به طراحی و ارایه آموزش‌ها و مداخلات برای راهنمایی، استفاده صحیح و کمک به دانشجویان در هنگام استفاده از شبکه‌های اجتماعی و همچنین، جایگزین‌های مناسب را تأیید می‌نماید. مسؤولین نیز می‌توانند از یافته‌های حاصل از پژوهش، در جهت برنامه‌ریزی و مداخلات مناسب جهت این گروه استفاده نمایند.

کلید واژه‌ها: دانشجویان، شبکه‌های اجتماعی، مطالعه کیفی

ارجاع: افشاری معصومه، میرزایی مریم، کنگاوری مهدی، افشاری مریم. تجربیات دانشجویان از پیامدهای شبکه‌های اجتماعی: یک مطالعه کیفی. مجله تحقیقات کیفی در علوم سلامت ۱۳۹۴؛ ۴ (۳): ۲۶۵-۲۵۶.

تاریخ پذیرش: ۹۴/۶/۲۵

تاریخ دریافت: ۹۴/۴/۱۳

Email: afshari.m@umsha.ac.ir

نویسنده مسئول: مریم افشاری

مقدمه

فن‌آوری اطلاعات امکانات زیادی در عرصه‌های علمی، اجتماعی و اقتصادی ایجاد نموده است که دسترسی به اینترنت از شاخص‌های مهم آن محسوب می‌گردد (۱). اینترنت با داشتن ویژگی‌های منحصر به فرد مانند دسترسی آسان، سهولت استفاده، گمنامی کاربران و هزینه پایین، در سال‌های اخیر به یکی از عمومی‌ترین رسانه‌های جمعی جهان تبدیل شده است (۲). این فن‌آوری به طور وسیعی در جامعه گسترش پیدا کرده و با تمامی جنبه‌های زندگی افراد از منزل تا محل کار، آموزش، خدمات بانکی و خرید تلفیق پیدا شده است (۳). کشور ایران نیز از این رشد روزافزون بی‌بهره نبوده و در طی سال‌های ۸۹-۱۳۷۹، ۱۳/۱۸ درصد رشد کاربری داشته است (۴). اینترنت در زندگی روزانه به عنوان یک ابزار مفید و کمک کننده برای جستجوی اطلاعات، فعالیت‌های حرفه‌ای و دانشگاهی و سایر جنبه‌های زندگی اجتماعی یا کاری استفاده می‌شود، اما استفاده بیش از حد و نادرست از آن خطر وابستگی به اینترنت را به دنبال دارد (۵، ۶).

بررسی‌های اخیر درباره شیوع وابستگی به اینترنت نشان می‌دهد که شیوع کلی وابستگی بین ۳۸-۰/۳۰ درصد می‌باشد (۷). پژوهشگران متخصص در حوزه اینترنت مانند Li و همکاران، بر ماهیت اعتیادآور اینترنت به ویژه در قشر دانشجویان تأکید کرده‌اند (۸). بر اساس نتایج مرکز پژوهش‌های دانشگاه‌ها، بیشترین آمار اعتیاد به اینترنت در دانشجویان سراسر دنیا به ترتیب شامل آمریکا، آفریقای جنوبی، کره جنوبی، تایوان، نروژ، انگلستان، ایتالیا، چین و قبرس می‌باشد (۹). در مطالعه‌ای بر روی ۵۰۰ دانشجوی دانشگاه شیراز، شیوع اعتیاد به اینترنت ۱۳/۲ گزارش شد (۱۰). همچنین، در تحقیق پاشایی و همکاران که بر روی جوانان و استفاده از اینترنت صورت گرفت، نشان داد که دنیای اینترنت به عنوان دنیای مطلوب مجازی جوانان می‌باشد و باعث تغییر در سبک زندگی آنان شده است (۴).

پیامدهای وابستگی به اینترنت، متنوع است و از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به اختلال در سلامت روانی- فردی، افسردگی، کاهش روابط اجتماعی، بی‌خوابی، تداخل با عملکرد شخصی،

از دست دادن کار و کاهش عملکرد تحصیلی اشاره نمود (۱۱). ماهیت منحصر به فرد اینترنت، نوع استفاده در خلوت و همچنین، فقدان نظارت والدین و در بعضی موارد استفاده زیاد خود والدین از این ابزار، خانواده‌ها را به سمت استغراق در اینترنت سوق می‌دهد و موجب ایجاد عوارض بسیاری شده است (۱۲). بخش عمده‌ای از کاربران جوان اینترنت را دانشجویان تشکیل می‌دهند. تعداد کاربران حرفه‌ای و نیمه حرفه‌ای اینترنت در بین دانشجویان به اقتضای شغل و حرفه آنان و به واسطه دسترسی نامحدود، رایگان، بیشتر و با سرعت بالا مربوط به امکانات در محیط‌های دانشگاهی در مقایسه با محیط‌های دیگر، به مراتب بیشتر از سایر گروه‌ها است (۲). اینترنت بخش مهمی از زندگی روزانه دانشجویان برای رسیدن به اهداف دانشگاهی، اجتماعی و تفریحی می‌باشد (۱۳).

با شروع استفاده از اینترنت، پیدایش شبکه‌های اجتماعی هم آغاز گردید و این شبکه‌ها جزء جدایی‌ناپذیری از زندگی بسیاری از دانشجویان شدند که بر روی همه جوانب زندگی دانشجویی از جمله میزان مطالعه و عملکرد تحصیلی آن‌ها، تأثیر مستقیم و غیر مستقیمی دارد (۱۴). استفاده از این شبکه‌ها برای بسیاری از افراد به عنوان یکی از کارهای روزمره در نظر گرفته می‌شود. شبکه‌های اجتماعی مکان‌هایی هستند که در آن‌ها افراد فرصت پیدا می‌کنند تا خود را معرفی نمایند، ویژگی‌های شخصیتی خود را بروز دهند و با سایرین ارتباط برقرار کنند و ملزم به حفظ این ارتباطات می‌باشند (۱۵). این شبکه‌های اجتماعی به طور بالقوه‌ای چه در سطح روابط بین فردی و چه در سطح روابط اجتماعی، توانایی ایجاد تغییرات اساسی در زمینه زندگی هر فرد را دارند (۱۶). در اغلب موارد، مهم‌ترین تأثیر این‌گونه شبکه‌ها را حفظ و ارتقای روابط گذشته می‌دانند (۱۷). این در حالی است که نباید از نقش این شبکه‌ها در شکل‌گیری روابط جدید بین فردی غافل شد (۱۸).

از مهم‌ترین دلایل استفاده از این‌گونه شبکه‌ها، می‌توان به مواردی همچون ارتباط با سایر افراد، یادگیری قوانین اجتماعی، تفریح و سرگرمی و انتقال تجربیات در بین جوانان اشاره نمود (۱۶، ۱۵). از سوی دیگر، هرچند که فعالیت در

روی روز و ساعت انجام مصاحبه به توافق رسیدند.

مکان انجام مصاحبه، یکی از کلاس‌های بدون سر و صدای این دانشگاه و در صورت امکان، بدون رفت و آمد سایر افراد بود. با توجه به این که مطالعه حاضر به صورت کیفی انجام شد، طبق مطالعات مشابه انجام شده (۲۴، ۲۳، ۴)، ۱۱ دانشجوی مورد مصاحبه نیمه ساختار یافته قرار گرفتند. لازم به ذکر است، همان گونه که در منابع علمی مطالعات کیفی توصیه شده است، نمونه‌گیری تا زمانی ادامه یافت که با ورود فرد دیگری به مطالعه، اطلاعات جدیدی به دست نیامد (۲۵، ۲۲).

معیارهای ورود به مطالعه، استفاده روزانه بیش از ۴ ساعت از شبکه‌های اجتماعی توسط دانشجویان و همچنین، دانشجویان در حال تحصیل در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تویسرکان بود. معیارهای خروج از مطالعه، عدم حضور شرکت کننده در مکان مشخص شده به منظور انجام مصاحبه بعد از دو بار پیگیری بود. برای جمع‌آوری داده‌ها، در ابتدای مصاحبه سؤالات دموگرافیک پرسیده شد و پس از آن با سه سؤال کلی درباره تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روی زندگی شخصی و تحصیلی، مزایا و معایب استفاده از این شبکه‌ها آغاز گردید و سپس سؤالات جزئی و اختصاصی‌تر در راستای تبیین این موضوعات پرسیده شد. سؤالاتی مانند «به نظر شما شبکه‌های اجتماعی بر روی زندگی شخصی شما نقش دارد؟ و یا این که آیا شبکه‌های اجتماعی بر روی وضعیت تحصیلی شما تأثیر دارد؟ و... همچنین، یک سؤال برای توضیحات بیشتر توسط فرد شرکت کننده درباره جایگزین‌های مؤثر برای این شبکه‌ها در نظر گرفته شد. در نهایت از صحبت‌های مصاحبه شونده، جمع‌بندی به عمل آمد و از شرکت کننده پرسیده شد که اگر تناقضی وجود دارد، آن را مطرح نماید.

کلیه مصاحبه‌ها به صورت انفرادی و توسط یک نفر از اعضای تیم تحقیق اجرا شد. زمان انجام هر مصاحبه، بین ۳۰ تا ۶۰ دقیقه بود. تمام پاسخ‌های شرکت کنندگان توسط یکی دیگر از اعضای تیم تحقیق، به صورت کلمه به کلمه یادداشت شد و هم‌زمان با رضایت مصاحبه شونده - که از قبل رضایت‌نامه کتبی آگاهانه از وی اخذ شده بود - صدای او نیز

این‌گونه شبکه‌ها سبب تسهیل ارتباط با دوستان می‌شود (۱۵)، اما به همان میزان با کاهش زمان مطالعه دانشجویان، باعث اختلال در روند تحصیل آن‌ها می‌گردد (۱۹). از جمله تأثیرات مهم منفی چنین سایت‌هایی به ویژه در بین دانشجویان، می‌توان به افزایش اضطراب و استرس در آن‌ها اشاره کرد (۲۰). هم‌زمان با استفاده از این شبکه‌های اجتماعی، سبک زندگی دانشجویان نیز تغییر کرده و دچار تغییرات نامطلوبی شده است. سبک زندگی منبع باارزشی به منظور کاهش بروز و تأثیر مشکلات سلامتی، افزایش بهبودی، مقاومت در برابر عوامل استرس‌زا و ارتقای کیفیت زندگی می‌باشد (۲۱)، اما جامعه با نسلی روبه‌رو است که از شبکه‌های اجتماعی به طور گسترده استفاده می‌کنند. در چنین شرایطی این پرسش به ذهن می‌رسد که شبکه‌های اجتماعی چه تأثیری بر زندگی شخصی و تحصیلی دانشجویان دارد و باعث چه تغییراتی در زندگی آن‌ها می‌شود. این مسأله نیاز به مطالعه کیفی و عمیق در مورد دانشجویان به منظور پی بردن به تجارب آن‌ها در زمینه استفاده از شبکه‌های اجتماعی را نشان می‌دهد. بنابراین، مطالعه حاضر با هدف تبیین تجربیات دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تویسرکان از پیامدهای شبکه‌های اجتماعی اجرا گردید.

روش

این مطالعه به صورت کیفی انجام شد و از نوع تحلیل محتوا (۲۲) بود که در سال ۱۳۹۳ بر روی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تویسرکان انجام شد. ۱۱ دانشجوی مشغول به تحصیل از هر دو جنس که روزانه بیشتر از ۴ ساعت از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کردند، به روش نمونه‌گیری مبتنی بر هدف مورد بررسی قرار گرفتند. برای جمع‌آوری داده‌ها، از روش مصاحبه عمیق و نیمه ساختار یافته استفاده گردید. قبل از انجام مصاحبه در یک ملاقات قبلی، شرکت کنندگان در مورد چگونگی انجام مطالعه و محرمانه بودن اطلاعات و همچنین، هدف از انجام آن توجیه شدند و در صورت تمایل به شرکت در مطالعه، از آن‌ها رضایت‌نامه کتبی آگاهانه اخذ شد. سپس مصاحبه کننده و مصاحبه شونده بر

مرد بودند و در محدوده سنی بین ۲۱ تا ۲۴ سال قرار داشتند. بیشتر نمونه‌ها مجرد و در چهار رشته کارشناسی پرستاری، حسابداری، کامپیوتر و مدیریت از ترم ۳ تا ۸ بودند. اغلب با خانواده خود زندگی می‌کردند و در خوابگاه دانشجویی نبودند (جدول ۱).

در اطلاعات به دست آمده از تبیین تجارب شرکت کنندگان پژوهش، ۳ درون‌مایه اصلی و ۱۰ درون‌مایه فرعی استخراج شد که شامل تغییر در روابط خانوادگی و اجتماعی (سرگرم شدن با شبکه‌های مجازی، تغییر در ارتباطات با خانواده و دوستان، ارتباط راحت با دیگران به علت گمنامی و ناآشنایی اطرافیان نزدیک با این شبکه‌ها)، تغییر در وضعیت جسمی، روانی و تحصیلی افراد (ارتباط گفتاری و رفت و آمد کمتر، داشتن استرس و اضطراب و افت وضعیت تحصیلی) و جایگزینی شبکه‌های مجازی در زندگی (ازدواج نکردن، سهولت ارتباط و هزینه‌های کمتر نسبت به سایر ارتباطات) بود (جدول ۲).

همه شرکت کنندگان مطالعه به دلیل مواجهه با وضعیت جذاب شبکه‌های اجتماعی (از قبیل وایبر، لاین، واتس‌آپ و...)، آن را بهترین سرگرمی در زندگی شخصی خود بیان کردند. این گروه از دانشجویان در ابتدا از این شبکه‌ها به عنوان برنامه‌ای برای سرگرمی نام بردند. یکی از مصاحبه شونده‌ها عنوان کرد: «شبکه‌های اجتماعی بر زندگی من تأثیر زیادی گذاشته... من به نوبه خود فکر می‌کنم الان بهتر است به جای این‌که فعالیت‌های دیگری انجام بدهم، خودم را با این شبکه‌ها سرگرم کنم». اغلب دانشجویان بیان کردند که به علت وجود این شبکه‌ها، ارتباطشان با خانواده، همسر و یا دوستان و اقوام کم‌رنگ شده است و بیشتر تمایل به تنهایی برای استفاده از این شبکه‌ها دارند. یکی از شرکت کنندگان اظهار داشت: «از نظر رابطه با دوستان و خانواده، این شبکه‌ها باعث کمتر شدن این روابط شده است و خانواده ناراحت می‌شوند که چرا اینقدر گوشی در دست داریم، اما در کل کمتر با خانواده سر مسایلی که قبلاً داشتیم، بحث می‌کنم و سعی می‌کنم در گروه‌های مجازی شبکه‌ها مشغول باشم».

توسط ضبط صوت ضبط گردید؛ البته پیش‌تر یک راهنمای مصاحبه توسط اعضای تیم تحقیق تهیه شده بود که مصاحبه بر اساس آن صورت گرفت.

به منظور تجزیه و تحلیل پاسخ‌های شرکت کنندگان، از روش تحلیل محتوا استفاده گردید. بلافاصله بعد از اتمام هر مصاحبه، یادداشت‌های کلمه به کلمه نوشته شده با صدای ضبط شده توسط تیم تحقیق مطابقت داده شد. سپس با همکاری اعضای تیم تحقیق، کدهای اولیه به مطالبی که توسط مصاحبه شونده‌ها بیان شده بود، اختصاص داده شد. در مرحله بعد، با مقایسه دایم کدها، شباهت‌ها و تفاوت‌های موجود در مفاهیم استخراج شد و یک نوع ادغام در موضوعات مشابه ایجاد گردید و بدین طریق، درون‌مایه‌ها استخراج شد و در نهایت با مرور مجدد کدها و درون‌مایه‌ها، موضوعات اصلی مطالعه به دست آمد.

جهت تأیید درون‌مایه‌های اصلی، داده‌های استخراج شده از مصاحبه‌ها و مطالب ضبط شده به طور جداگانه توسط دو نفر از اعضای تیم تحقیق بررسی گردید. آن‌ها نیز اطلاعات را تحلیل کردند و تیم تحقیق در خصوص درون‌مایه‌های اصلی به یک اجماع دست یافت. در ضمن همه یادداشت‌ها و تفاسیر به شرکت کنندگان بازگردانده شد تا نظرات آن‌ها نیز مدنظر قرار گیرد. در هر مرحله از انجام تجزیه و تحلیل داده‌ها، در صورتی که تیم تحقیق انجام مصاحبه دیگری را با هر یک از مصاحبه شونده‌ها لازم دانست، انجام شد. جهت رعایت ملاحظات اخلاقی، از شرکت کنندگان رضایت‌نامه کتبی آگاهانه کسب گردید که با تأکید بر بیان هدف مطالعه، نحوه همکاری آن‌ها با تیم تحقیق، نقش پژوهشگر، اطمینان در مورد عدم استفاده ابزاری از اطلاعات مصاحبه شونده‌ها، آزاد بودن شرکت کنندگان در مطالعه برای کناره‌گیری از پژوهش در زمان دلخواه و در اختیار گذاشتن نتایج مطالعه به آن‌ها و نوارهای ضبط شده هر شخص به خودش در صورت درخواست وی بود.

یافته‌ها

از ۱۱ دانشجوی شرکت کننده در مطالعه، ۷ نفر زن و ۴ نفر

جدول ۱. مشخصات دموگرافیک شرکت کنندگان مطالعه

متغیر	تعداد (درصد)
سن (سال)	۲۱ (۲۷/۵)
	۲۲ (۳۶/۵)
	۲۳ (۱۸/۰)
	۲۴ (۱۸/۰)
جنس	زن (۶۳/۵)
	مرد (۳۶/۵)
وضعیت تأهل	مجرد (۷۲/۵)
	متاهل (۲۷/۵)
وضعیت ترم تحصیلی	ترم سوم (۲۷/۵)
	ترم چهارم (۱۸/۰)
	ترم پنجم (۱۸/۰)
	ترم ششم (۰/۰)
	ترم هفتم (۲۷/۵)
	ترم هشتم (۹/۰)
رشته تحصیلی	پرستاری (۲۷/۵)
	حسابداری (۳۶/۵)
	کامپیوتر (۱۸/۰)
	مدیریت (۱۸/۰)
وضعیت محل زندگی	زندگی در خوابگاه (۱۸/۰)
	زندگی همراه با خانواده (۸۲/۰)
هزینه ماهیانه خرید بسته اینترنت	۶-۹ هزار تومان (۳۶/۵)
	۱۰-۱۵ هزار تومان (۴۵/۵)
	بیشتر از ۱۵ هزار تومان (۱۸/۰)
ساعات استفاده از شبکه‌های مجازی به صورت روزانه	۴-۶ ساعت (۴۵/۵)
	۷-۹ ساعت (۳۶/۵)
	۱۰-۱۲ ساعت (۹/۰)
	۱۳-۱۵ ساعت (۹/۰)

در استفاده از این شبکه‌ها، لحظاتی که همسران با هم هستند و با هم صحبت می‌کنند، کمتر شده است. یکی از شرکت کنندگان می‌گوید: «هن و همسرم از این شبکه‌ها استفاده می‌کنیم و وقتی در خانه هستیم، کمتر با هم صحبت می‌کنیم و بیشتر از این شبکه‌ها استفاده می‌کنیم». همچنین، همه دانشجویان عنوان کردند که خانواده‌ها اطلاعاتی درباره این شبکه‌ها ندارند؛ چنانچه یکی از مصاحبه کنندگان بیان کرد: «والدینم آشنایی خاصی با این شبکه‌ها ندارند و فقط تذکر می‌دهند که چشم‌ت آسیب می‌بیند». از دیگر درون‌مایه‌های فرعی، تغییر ارتباط با افراد دیگر به خصوص

جدول ۲: دسته‌بندی درون‌مایه‌های اصلی و فرعی

مفاهیم اصلی	درون‌مایه‌های فرعی
تغییر در روابط خانوادگی و اجتماعی	سرگرم شدن با شبکه‌های مجازی تغییر در ارتباطات با خانواده و دوستان ارتباط راحت با دیگران به علت گمنامی ناآشنایی اطرافیان نزدیک با این شبکه‌ها
تغییر در وضعیت جسمی، روانی و تحصیلی	ارتباط گفتاری و رفت و آمد کمتر داشتن استرس و اضطراب افت وضعیت تحصیلی
جایگزینی شبکه‌های مجازی در زندگی	ازدواج نکردن سهولت ارتباط هزینه‌های کمتر نسبت به سایر ارتباطات

جایگزین کنند، اما به علت اعتیاد به این شبکه‌ها، این امر غیر ممکن شده است. شرکت کنندگانی که مجرد بودند، اظهار داشتند با توجه به وجود این شبکه‌ها کمتر به ازدواج فکر می‌کنند. یکی از مصاحبه شونده‌گان بیان کرد: «از وقتی در شبکه‌های مجازی شرکت می‌کنم، فکر ازدواج را از سرم بیرون کردم... قبلاً بیکار بودم و وقت زیادی برای فکر کردن به ازدواج داشتم، ولی الآن به این صورت نیست و سعی می‌کنم که خوش باشم و در دوران مجردی خوش بگذرانم». مشارکت کنندگان مطالعه حاضر گزارش نمودند که با این شبکه‌ها ارتباط با دیگران راحت‌تر شده است. یکی از دانشجویان گفت: «با وجود این شبکه‌ها، ارتباط راحت‌تر و سریع‌تر صورت می‌گیرد». دانشجویان بر این باور هستند که هزینه این ارتباطات نسبت به ارتباطات با وسایل دیگر کم‌هزینه‌تر است. یکی از شرکت کنندگان بیان کرد: «هزینه استفاده از شبکه‌های مجازی با این‌که بیشتر سرگرم می‌شوم، نسبت به استفاده از تلفن کمتر است».

بحث

دانشجویان یکی از دلایل استفاده از شبکه‌های اجتماعی را داشتن هزینه کمتر و سهولت استفاده بیان نمودند. نتایج مطالعات و تحقیقات در زمینه عوامل سوق دهنده یا گرایش به اینترنت و شبکه‌های مجازی نشان می‌دهد که به طور عمده استفاده طولانی مدت، دستیابی سریع و هزینه کم بیشترین نقش را دارند (۲۶). سهولت کار با این شبکه‌ها و بازه گسترده اطلاعاتی این پایگاه‌ها، مهم‌ترین دلیل استفاده دانشجویان از شبکه‌های مجازی جهت پیدا کردن دوستان قدیمی است (۲۷).

در ایران نیز در چند سال اخیر با توجه به توسعه اینترنت در تمامی کشور و دسترسی همه افراد به این شبکه‌ها، افراد با این تکنولوژی آشنایی پیدا کرده‌اند و از آن استفاده می‌نمایند. در مطالعه حاضر دانشجویان عنوان کردند که استفاده از این شبکه‌ها باعث تغییر در روابط خانوادگی و اجتماعی آن‌ها شده است. مطالعه‌ای گزارش کرد که وابستگی به اینترنت باعث کاهش روابط خانوادگی در میان کاربران

جنس مخالف به علت گمنامی می‌باشد. یکی از مصاحبه شونده‌گان عنوان نمود: «در گروه‌های مختلف مجازی ارتباط آزادتری با افراد دارم و این ارتباط باعث شده است رابطه بیشتری با جنس مخالف در گروه‌ها پیدا کنم».

بیشتر شرکت کنندگان به علت غرق شدن در شبکه‌های مجازی، ارتباط گفتاری و رفت و آمد کمتری با دوستان و آشنایان داشتند و کمتر برای تفریح و سرگرمی به بیرون از خانه مراجعه می‌کردند که این موضوع بر وضعیت جسمانی آن‌ها تأثیر گذاشته بود. یکی از مصاحبه شونده‌گان می‌گوید: «کلاً دوست ندارم با دوستان و اقوام رفت و آمد داشته باشم و این‌که زیاد صحبت کنم... سعی می‌کنم به جایی بروم که کسی نباشد و با این شبکه‌ها سرگرم باشم». اغلب نمونه‌ها بر داشتن استرس و اضطراب هنگام استفاده از این شبکه‌ها اشاره کردند و این استرس را به دو صورت بیان نمودند؛ اول داشتن استرس و اضطراب به دنبال عدم دسترسی به این شبکه‌ها بود که گاهی ناشی از قطع و وصل شدن اینترنت برای ورود به این شبکه‌ها بود و دومین استرس دانشجویان در ارتباط با این شبکه‌ها ناشی از فاش شدن پیام‌ها، فیلم‌ها و عکس‌های این افراد از طریق شبکه‌های مجازی و تأثیر بر زندگی شخصی آن‌ها بود. یکی از مصاحبه شونده‌گان در این باره بیان کرد: «وقتی که دسترسی به این شبکه‌ها ندارم، فکر می‌کنم چیزی را گم کرده‌ام و مانند کسی که در حال ترک اعتیاد است و اعصاب ندارد با دیگران بحث می‌کنم و فقط دوست دارم از دست همه راحت بشوم و هر طور شده راهی پیدا کنم تا به شبکه‌ها برگردم؛ حتی اگر خبر خاصی هم در گروه‌ها نباشد».

بیشتر شرکت کنندگان عنوان کردند که این شبکه‌ها بر روی وضعیت تحصیلی آن‌ها تأثیر منفی گذاشته و باعث افت تحصیلی آنان شده است. یکی از شرکت کنندگان گفت: «به درسم نمی‌رسم؛ البته به خاطر این هستش که مجبورم جواب برخی مخاطب‌های خاصم را بدهم».

درون‌مایه بعدی مربوط به جایگزین کردن این شبکه‌ها به جای سایر فعالیت‌ها بود. البته بعضی از مشارکت کنندگان عنوان کردند که به تازگی به علت مشکلاتی که این شبکه‌ها برایشان به وجود آورده‌اند، می‌خواهند موضوعات دیگری را

شرایطی سرگرم کردن خود در اینترنت را به کاربرد ارتباطی و آموزشی ترجیح می‌دهند.

تأثیر استفاده هرچه بیشتر از شبکه‌های مجازی بر روحیات و خلق و خوی افراد گوناگون، متفاوت است؛ به طوری که در مطالعه حاضر استفاده از این شبکه‌ها به دو صورت باعث ایجاد استرس در شرکت کنندگان می‌شد. منبع استرس برای آن‌ها ناشی از فاش شدن اطلاعات، عکس‌ها و فیلم‌هایی بود که آن‌ها به صورت خصوصی در این شبکه‌ها به اشتراک گذاشته بودند و مورد دیگر در نبود و عدم دسترسی به این شبکه‌ها دچار استرس و پیامدهای مرتبط می‌شدند. در برخی از مطالعات، سطح سلامت عمومی کاربران اینترنت پایین‌تر از سایر افراد بود (۳۸). بنابراین، استفاده زیاد از شبکه‌های اجتماعی سبب تنبلی‌های جسمی، تقویت کم‌تحرکی و کاهش روابط با دیگران در دنیای واقعی و در نتیجه انزوای اجتماعی برای کاربران آن می‌شود. جعفری ندوشن و همکاران در بررسی خود بر روی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قم در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ نتیجه‌گیری کردند که بین استفاده از اینترنت با سطح سلامت عمومی دانشجویان ارتباط آماری معنی‌داری وجود نداشت (۶). تفاوت نتایج می‌تواند به این دلیل باشد که در مطالعه حاضر کاربرانی مورد بررسی قرار گرفتند که بیشتر از ۴ ساعت از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کردند، اما بیشتر شرکت کنندگان مطالعه جعفری ندوشن و همکاران (۶) را کاربران عادی و یا دارای اعتیاد به اینترنت خفیف تشکیل دادند.

از جمله محدودیت‌های مطالعه حاضر می‌توان به استفاده از سؤالات نیمه ساختار یافته اشاره کرد و نوع برخورد پرسشگر هم از محدودیت‌ها به حساب می‌آید (تن صدا، آرامش داشتن، احساس امنیت کردن و...).

نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تویسرکان دچار برخی مشکلات مرتبط با استفاده از شبکه‌های اجتماعی بودند. از طرف دیگر، استفاده دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی باعث دور شدن آنان از

شده و فرایندهای خانوادگی آنان را دستخوش تغییر کرده است (۲۸) و با یافته‌های تحقیق حاضر مطابقت داشت. صرف وقت زیاد با این شبکه‌ها، ارتباطات کلامی و تعاملات بین فردی با اعضای خانواده را کاهش می‌دهد و حلقه اجتماعی فرد را محدود می‌سازد.

پژوهشی نشان داد که استفاده بدون محدودیت از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی، فعالیت جسمی و تعامل چهره به چهره را کاهش می‌دهد (۲۹). مطالعات دیگر گزارش کردند که اعتیاد به شبکه‌های مجازی در دانشجویان باعث سردی روابط بین فردی، خانوادگی، دوستانه و اجتماعی و تغییر در هویت فردی و اجتماعی دانشجویان می‌گردد (۳۰-۳۲). تحقیقات در این رابطه بیانگر آن است که اینترنت، ارتباطات بین فردی را که به وسیله مجاورت فیزیکی تقویت می‌شود، با شکل دیگری در شبکه‌های ارتباطی جایگزین می‌سازد. بیشتر روابطی که پیرامون اینترنت شکل می‌گیرند، اشکال ضعیفی از ارتباطات هستند و بر روابط خانوادگی نیز تأثیر منفی دارند (۳۳).

استفاده از شبکه‌های اجتماعی در شرکت کنندگان پژوهش حاضر حاکی از آن بود که این شبکه‌ها باعث تغییر در سبک زندگی به خصوص تغییر در وضعیت جسمی و روانی دانشجویان می‌شود و آن‌ها پیامدهای نامطلوبی را بیان نمودند. نتایج مطالعه‌ای مشخص کرد که کاربران در دوران وابستگی خود به اینترنت و شبکه‌های اجتماعی در زمینه‌های مختلفی همچون فعالیت‌های زندگی، خواب و تغذیه دچار مشکل شده بودند (۳۴). همچنین، مطالعه‌ای نشان داد هرچه میزان اعتیاد به این شبکه‌ها افزایش یابد، میزان مطالعه دانشجویان کمتر می‌شود (۳۵) و در فراگیری فرایندهای آموزشی کندتر عمل می‌کنند (۳۶). مطالعه محمدیگی و محمدصالحی به این نتیجه رسید که وابستگی به اینترنت با تعداد واحدهای افتاده و تعداد واحدهای گذرانده ارتباط آماری معنی‌داری دارد (۳۷) که مشابه با نتایج مطالعه حاضر بود. در تبیین این مسأله می‌توان گفت که شاید دانشجویان زمانی از اینترنت برای سرگرم کردن و تفریح خود استفاده می‌کنند که یکسری از مشکلات عاطفی از جمله اضطراب، افسردگی و یا عزت نفس پایین در آن‌ها به چشم می‌خورد. در چنین

یافته‌های حاصل از پژوهش در جهت برنامه‌ریزی و مداخلات مناسب برای این گروه استفاده نمایند.

تشکر و قدردانی

بدین وسیله نویسندگان از همکاری شرکت کنندگان که در جمع‌آوری داده‌ها همکاری نمودند، تشکر و قدردانی به عمل می‌آورند.

درس و تکالیف درسی و همین‌طور مشکلات شخصی و سلامتی می‌شود. به همین دلیل لزوم اتخاذ راهکارهای عملی جهت استفاده هدفمند از این شبکه‌ها و نیز آشناسازی دانشجویان با عواقب وابستگی به شبکه‌های اجتماعی، کاملاً ضروری به نظر می‌رسد. با توجه به اهمیت مشکل، پیشنهاد می‌شود آموزش‌ها و مداخلات، برای راهنمایی و کمک به دانشجویان و همچنین، جایگزین‌های مناسب درباره استفاده از شبکه‌های اجتماعی صورت گیرد. مسؤولین نیز می‌توانند از

References

1. Hejazi SM, Movahedi F. Valuating educational portals in public health. *Health Inf Manage* 2007; 4(1): 81-8. [In Persian].
2. Fayaz-Bakhsh A, Khajeh-Kazemi R, Soleymaninejad M, Rahimi F, Jahangiri L, Heydari S. The internet using and health: students' knowledge, attitude and lifestyle related to the internet. *Hakim Res J* 2011; 14(2): 96-105. [In Persian].
3. Hosseini Beheshtiyani SM. Comparison of internet addiction between girl and boy student of universities of Tehran. *The Journal of Women 's Studies* 2012; 2(2): 23-42. [In Persian].
4. Pashaei F, Pashaei F, Tavakkol KH. Young people experience of living with internet? A qualitative study. *Journal of Behavioral Sciences* 2009; 2(4): 233-7. [In Persian].
5. Pawlikowski M, Altstotter-Gleich C, Brand M. Validation and psychometric properties of a short version of young GÇÖs internet addiction test. *Computers in Human Behavior* 2013; 29(3): 1212-23.
6. Jafary Nodoushan MA, Alipour Nodoushan KH, Mirzadeh M, Ahmari Tehran H, Norouzzinejad GH, Sadeghi Yekta T, et al. The survey of correlation between internet addiction and general health status among the students of Qom University of Medical Sciences in 2010-2011, Qom, Iran. *Qom Univ Med Sci J* 2012; 6(3): 86-90. [In Persian].
7. Schoenfeld D, Yan Z. Prevalence and correlates of internet addiction in undergraduate students: assessing with two major measures. *International Journal of Cyber Behavior, Psychology and Learning* 2012; 2(2): 19.
8. Li LH, Zhang LP, Liu ZI. Impact of emotional intelligence on internet addiction disorder among students at a college in weifang. *Preventive Medicine Tribune* 2010; 16(9): 6-9.
9. Frangos C. Internet addiction among Greek University Students: demographic associations with the phenomenon, using the Greek version of young's internet addiction test. *International Journal of Business and Economic Sciences Applied Research* 2010; 3(1): 49-74.
10. Fallahi V. Effects of ICT on the youth: A study about the relationship between internet usage and social isolation among Iranian students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 2011; 15: 394-8.
11. Lin CH, Lin SL, Wu CP. The effects of parental monitoring and leisure boredom on adolescents' Internet addiction. *Adolescence* 2009; 44(176): 993-1004.
12. Sipal RF, Bayhan P. Preferred computer activities during school age: Indicators of internet addiction. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 2010; 9: 1085-9.
13. Ko CH, Yen JY, Chen SH, Yang MJ, Lin HC, Yen CF. Proposed diagnostic criteria and the screening and diagnosing tool of internet addiction in college students. *Comprehensive Psychiatry* 2009; 50(4): 378-84.
14. Kirschner PA, Karpinski AC. Facebook and academic performance. *Computers in Human Behavior* 2010; 26: 1237-45.
15. Gonzulez NA. Internet addiction disorder and it's relation to impulse control [Thesis]. Austin, TX: University of Texas at Austin; 2008.
16. Ellison NB, Lampe C, Steinfield C. Social network sites and society: current trends and future possibilities. *Interactions* 2009; 16(1): 6-9.
17. Hampton K, Wellman B. Neighboring in Netville: How the internet supports community and social capital in a wired suburb. *City & Community* 2003; 2(4): 277-311.
18. Wright K, Webb LM. Computer-mediated communication in personal relationships. New York, NY: Peter Lang Publishing Inc; 2011.

19. O'Brien SJ. Facebook and other Internet use and the academic performance of college students [Thesis]. Philadelphia, PA: Temple University; 2011.
20. Farahani HA, Kazemi Z, Aghamohamadi S, Bakhtiarvand F, Ansari M. Examining mental health indices in students using Facebook in Iran. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 2011; 28: 811-4.
21. Taghdici MH, Doshmangir P, Dehdari T, Doshmangir L. Influencing factors on healthy lifestyle from viewpoint of elderly people: qualitative study. *Salmand Iran J Ageing* 2012; 7(27): 47-58. [In Persian].
22. Speziale H, Streubert H, Carpenter DR. *Qualitative research in nursing: advancing the humanistic imperative*. Philadelphia, PA: Lippincott Williams & Wilkins; 2011.
23. Omidvar A, Saremi AA. *Internet addiction*. Mashhad, Iran: Tamrin Publications; 2003. [In Persian].
24. Montazer Ghaem M, Noorainezhad M. Qualitative analysis of the role of internet (cyberspace) in women's career and private life (Case study: female professors of Tehran University). *Women in Development & Politics* 2010; 3: 31-56. [In Persian].
25. Adib Hajbagheri M, Parvisi S, Salsali M. *Qualitative research methods*. Tehran, Iran: Boshra Publications; 2011. [In Persian].
26. Shields MK, Behrman RE. Children and computer technology: analysis and recommendations. *Children and Computer Technology* 2000; 10(2): 4-30.
27. Pempek TA, Yermolayeva YA, Calvert SL. College students' social networking experiences on Facebook. *Journal of Applied Developmental Psychology* 2009; 30(3): 227-38.
28. Siomos KE, Dafouli ED, Braimiotis DA, Mouzas OD, Angelopoulos NV. Internet addiction among Greek adolescent students. *Cyberpsychol Behav* 2008; 11(6): 653-7.
29. Hall A, Parsons J. Internet addiction: college student case study using best practices in cognitive behavior therapy. *Journal of Mental Health Counseling* 2001; 23(4): 312-27.
30. Anderson KJ. Internet use among college students: an exploratory study. *J Am Coll Health* 2001; 50(1): 21-6.
31. Kim K, Ryu E, Chon MY, Yeun EJ, Choi SY, Seo JS, et al. Internet addiction in Korean adolescents and its relation to depression and suicidal ideation: a questionnaire survey. *Int J Nurs Stud* 2006; 43(2): 185-92.
32. Lee SB, Lee KK, Paik KC, Kim HW, Shin SK. Relationship between internet addiction and anxiety, depression, and self-efficacy in middle and high school students. *J Korean Neuropsychiatr Assoc* 2001; 40(6): 1174-84.
33. Shafiei S. *Internet and its role in social life*. Isfahan, Iran: Kankash Publications; 2001. [In Persian].
34. Beard KW. Internet addiction: a review of current assessment techniques and potential assessment questions. *Cyberpsychol Behav* 2005; 8(1): 7-14.
35. Danaei Moghadam D, Khosravi F, Afshar E. The effect of Internet addiction on the amount of on the amount of time spent on reading by post-graduate students. *Journal of National studies on librarianship and information organization* 2013; 24(3): 26-37. [In Persian].
36. Mirzaian B, Baezzat F, Khakpoor N. The addiction among students and its effect on mental health. *Information and Communication Technology in Educational Sciences* 2011; 2(1): 141-60. [In Persian].
37. Mohammadbeigi A, Mohammadsalehi N. Prevalence of internet addiction and related risk factors in students. *J Guilan Univ Med Sci* 2010; 20(78): 41-8. [In Persian].
38. Nastizai N. The Relationship between general health and internet addiction. *Zahedan J Res Med Sci* 2009; 11(1): 45-7. [In Persian].

Students' experiences of the consequences of social networks: A qualitative study

Masome Afshari¹, Maryam Mirzaei², Mehdi Kangavari³, Maryam Afshari⁴

Original Article

Abstract

Introduction: With the advent of the internet, social networks also emerged. These networks have become an integral part of many students' lives and affect all aspects of their lives. The use of virtual social networks has adversely affected students' lifestyles. Therefore, this study was conducted with the aim of determining the experiences of students of Islamic Azad University, Tuyserkan Branch, Iran, regarding the consequences of social networking.

Method: This qualitative study was conducted using the conventional content analysis approach. Data were collected through semi-structured in-depth interviews with 11 students of Islamic Azad University, Tuyserkan Branch. The participants were selected from among both sexes using purposive sampling method. The participants consisted of students who used social networks for more than 4 hours daily. All interviews were simultaneously recorded and transcribed. Data were analyzed using content analysis method. Data strength was confirmed by participants and researchers.

Results: Data analysis resulted in extraction of the three main themes of "change in family and social relationships", "change in physical, psychological, and academic conditions of individuals", and "replacing virtual network in life". These themes were determined by 10 subthemes in students. The subthemes consisted of being entertained by virtual networks, changes in relationships with family and friends, easy communication with others due to anonymity, unfamiliarity of close relatives with these networks, less speech communication and coming together, stress and anxiety, deterioration of academic status and inability to marry, ease of communication, and lower costs in comparison to other communications.

Conclusion: The results of this study confirm the need for designing and providing education and interventions for guidance, correct use, and assisting students when using social networks, and appropriate replacements. Authorities can use the findings of this study in planning and appropriate interventions for this group.

Keywords: Student, Social networks, Qualitative study

Citation: Afshari M, Mirzaei M, Kangavari M, Afshari M. **Students' experiences of the consequences of social networks: A qualitative study.** J Qual Res Health Sci 2015; 4(3): 256-65.

Received date: 4.7.2015

Accept date: 16.9.2015

1- M.Sc. in Business Management, School of Humanities, Malayer Branch, Islamic Azad University, Hamadan, Iran

2- B.Sc. Student in Nursing, Tuyserkan Branch, Islamic Azad University, Hamadan, Iran

3- M.Sc. Student in Occupational Health, School of Public Health, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran

4- Ph.D. Student in Health Education and Health Promotion, School of Public Health, Hamadan University of Medical Sciences, Hamadan, Iran

Corresponding Author: Maryam Afshari, Email: afshari.m@umsha.ac.ir